

Na Dengue Fever

Na cava na dengue fever?

Na dengue fever e dua na mate ka vu mai na i kati ni mataqali namu ka yacana na Aedes. E tu e na nodra i kati na mataqali namu oqo, na manumanu lalai ka vakavuna na mate na dengue fever. E kune na mataqali namu oqo e na vuqa na vanua katakata e vuravura.

E vakavu leqa sara e vuravura raraba na kena basika cake mai na mate oqo e na yabaki 1950, ka toso tiko ga e na veiyabaki na kena veidewavi. Era tiko e na veivanua e rawa ni veitauvi kina na mate oqo, e volekata na veimama ni i wiliwili ni lewe ni vanua e vuravura raraba. E vakavuna na manumanu lalai ni dengue fever e levu sara na tauvimate e na veivanua oqori. E via 400 na milioni na lewe ni vanua e dau tauvi ira na mate oqo e na veiyabaki.

E veitauvi vakacava na dengue fever?

E na tauvi iko na dengue fever kevaka e kati iko na namu ka vakadewa na kena manumanu, ka ra tu na namu oqo e na veivanua era dau taleitaka na sara vanua me ra gade kina, me vaka na ceva ni tokalau kei Esia kei na veianuyanu e na Wasa Pasifika. E na sega ni tauvi iko na dengue fever e Niu Siladi. Kevaka e tauvi iko na dengue fever ni ko sa lesu mai ki Niu Siladi, e na sega ni rawa ni ko vakadewa vei ratou na lewe ni nomu vuvale.

Na cava soti na i vakatakilakila ni dengue fever?

E dau tekivu mai na katakata vakasauri ni yago, ka vutu vakaukauwa na ulu. E rawa tale ga ni buroro na yago ka vutu na viciko kei na i sema ni yago. E yaco vakalevu tale ga na lomaloma ca, lualua, ka sega na via kana. E rauta na 10 na siga na dede ni tauvimate, ka na via balavu toka na kena qai oti vakadua na revurevu ni mate. E so e rawa ni wawale na yagodra, ka vakaleqai na i tovo ni nodra vakasama me vica vata na macawa.

E kilai vakacava ni sa veitauvi na dengue fever?

E dau dikevi vata na i vakatakilakila ni mate sa kunei rawa, kei na macala ni kena dikevi na dra e tauri me laurai se i sasabai ni mate cava sa vakarautaka na yago me valuta kina na dengue fever.

Na veiqaravi cava e caka me baleta na dengue fever

E sega ni dua na i wali vakatabakidua ni dengue fever. E rawa ni gunuvi na vuanikau na paracetamol ni katakata na yago, vutu na ulu se vuvutu na viciko. E vakabibitaki sara me kua ni gunuvi na vuanikau na aspirin, baleta na aspirin e rawa ni vakavuna na tiri ni dra. E dodonu vei ira e tauvi ira na dengue fever, me ra vakacegu vakavinaka ka gunu wai vakalevu. Kevaka e bibi na baca, me ra kau ki valenibula me rawa ni la'ki soli vakadodonu ki na nodra sala ni dra na wainimate, ka dikevi tiko e na veigauna taucoko de mani tiri na dra se lako tani mai na nodra sala ni dra e so na wai.

E na tarovi rawa vakacava na dengue fever?

E sega ni se tiko na wainimate e rawa ni cula kina e dua me tarova na dengue fever, ka sega tale ga na wainimate me gunuvi me tarova (me vaka e rawa ni soli me tarova na malaria). Na sala vinaka duadua ga ni tataqomaki mai na dengue fever, sa i koya na kena tarovi na kati namu e na kena vakamuri na veika oqo:

- Dara na i sulu me ubia na ligamu kei na yavamu
- Vakaisala, ka dara na i vava me ubia taucoko na yavamu
- Lumuta na yagomu e na wainimate i sasabai mai na veimanumanu lalai. Na wainimate i sasabai vinaka duadua e tiko kina na DEET (diethyl toluamide) – 30 ki na 50 na pasede na kena sosoko
- Biuta na wainimate ni vakamate manumanu lalai ka yacana na permethrin, e na nomu i sulu
- Vakayagataka na taunamu sa biu tu kina vakalevu sara na permethrin
- Vakayagataka na i sasabai ni manumanu lalai livaliva se na i vakamate ni namu
- Kevaka e rawa, vakaicili e na vale e vakalawalawataki na kena katubaleka kei na katuba, se vakabatabataki vakalivaliva

Era dau kati na namu e na mataka lailai, ni lutu na karobo, ka vaka kina e na bogi. Mo qaqarauni vinaka e na veigauna oqori.

E rawa ni veivakamatei na dengue fever?

E dua na mataqali dengue fever e kaukauwa sara - ka yacana na dengue haemorrhagic fever – e rawa ni vakavuna na tiri ni dra kei na bale, ka rawa ni vakavuna sara na mate. E rawa ni yaco oqo vei ira sa tauvi ira oti vakavica na dengue fever. Era sa mate oti e rauta na 5 na pasede ni kedra i wiliwili ko ira e tauvi ira na haemorrhagic dengue fever, vakalevu ga vei ira na gone lalai, cauravou kei na gone yalewa. E rawa ni yaco oqo vei ira na lewe ni Wasa Pasifika ka ra dau lako vakawasoma ki na nodra dui yanuyanu, ni rawa ni tauvi ira mai kina vakavica na mate oqo na dengue fever.

Na cava e dau cakava na tabana ni bula raraba?

Na tabana ni bula raraba e Okaladi e yacana na Auckland Regional Public Health Service (ARPHS). E dau taura na tabana oqo na i tukutuku taucoko me baleti ira yadudua e tauvi ira na dengue fever e Okaladi raraba. E nona i tavi me vakaqaqa se vanua cava e taka mai kina na mate, ka soli i vakasala tale ga e na kena qaravi na mate oqo me tarova na kena dewa. E i tavi tale ga ni ARPHS me raica na kena vakawabokotaki na veimataqli namu tani me ra kua ni bula e Okaladi.

Kevaka e gadrevi e so tale na i vakamacala, veitaratara kei na Auckland Regional Public Health Service e na naba ni talevoni na 09 623 4600

Otioti ni kena vakavou e na Okotova 2018